

Nie możemy pozostać obojętni!

We can not stay indifferent

Stowarzyszenie – Ruch Pedagogów Społecznie Zaangażowanych nie może pozostać obojętny wobec „incydentu” pomocy syryjskim sierotom! Bo, oto dla pozornych, małych animozji międzypartyjnych rząd Rzeczypospolitej Polski sprzeniewierza się najwyższym nakazom ogólnoludzkiego humanitaryzmu, najwyższym nakazom religii, z którą się ostentacyjnie obnosi i odmawia pomocy dzieciom, z którymi poradziłaby sobie przeciętnie zamożna rodzina. Istota sprawy polega na tym, że z inicjatywą pomocy dla zagrożonych śmiercią i kalectwem dzieci syryjskich wystąpiły miasta i władze opozycyjnej partii. Wobec czego najwyższe władze państwa, nie bacząc na tragedię bezbronnych dzieci, nie bacząc na fundamentalne nakazy wiary, nie bacząc na pamięć o wielkich humanitarnych odruchach tamtejszych ludów i kultur, które w czasie II wojny światowej niosły pomoc i ratunek wędrującym ku wolności rodzinom i dzieciom z armią Andersa – torpedują elementarne odruchy współczucia i pomocy przywołując terrorystyczne zagrożenie, co w kontekście pomocy dzieciom przekracza granice absurdu. Polska stawia bariery humanitarnej pomocy także na granicy z Białorusią dla prześladowanych w Rosji Czeczenów, dla których Polska stała się jedyną drogą ucieczki przed patologiczną, opresyjną władzą Kadyrowa – wielkorządcę z rosyjskiego nadania. I tam także jest wiele rodzin z dziećmi. Trudno o większe sponiewieranie polskiej tradycji zawartej w powiedzeniu: „za wolność waszą i naszą”.

Wyrażamy dezaprobatę dla milczenia Episkopatu w tej sprawie, strażnika ewangelii nakazującej, a nie zalecającej miłosierdzie wobec „najmniejszych”! Czy może być ktoś „mniejszy” niż osierocone dziecko? Nie mamy złudzeń, że naszą, polską politykę, a raczej polityków może zmusić do zachowań przyzwo-

itych, ludzkich, humanitarnych ktokolwiek inny, niż hierarchia kościoła katolickiego, przed którą rząd, prezydent i wszelkie władze klękają na kolana. Jego milczenie wobec tak fundamentalnych dylematów moralnych wywołuje zdumienie i lęk o przyszłą rolę.

Pozostaje nam, pedagogom i nauczycielom wyrazić wstyd za rząd, rządzącą partię, która jak na ironię nazwała się prawem i sprawiedliwością. Powtarzamy nasze stare przekonanie, że ratunkiem dla prawa, sprawiedliwości, powrotu do moralnego ładu w naszej ojczyźnie – jest społeczeństwo obywatelskie, które zmusi każdy rząd, także przyszłe rządy, do rozliczenia się ze swoich win i odpowiedzialności za wady rządzenia, niemoralne zachowania i małosłowną głupotę. Głupota nie jest karana, ale głupota polityków powinna być karana surowo!

Stowarzyszenie Ruch Pedagogów Społecznie Zaangażowanych
Przewodniczący
Tadeusz Pilch – członek Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN

Miroslaw Sobecki

**Komunikacja międzykulturowa w perspektywie pedagogicznej
Studium z pogranicza polsko-litewsko-białorusko-ukraińskiego**

Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2016, s. 312

We współczesnym świecie, pełnym konfliktów i nienawiści, gdzie na dawne, nierozliczone krzywdy i zale, każdego dnia nabudowywane są kolejne pretensje i uprzedzenia, odnalezienie wspólnej płaszczyzny komunikacji zdaje się być jednym z najważniejszych zadań ludzkości. Tym bardziej cieszy więc wydana w 2016 r. nakładem Wydawnictwa Akademickiego „Żak” książka Mirosława Sobeckiego dotycząca problematyki komunikacji międzykulturowej.

Autor jako punkt wyjścia swoich obrał autobiograficzne doświadczenia swojej wielokulturowej rodziny, w której – jak wspomina we wstępie – „spotkały się dwa kulturowe światy, jeden z pogranicza etnicznego polsko-białorusko-ukraińskiego oraz pogranicza konfesyjnego prawosławno-katolickiego, drugi zaś pochodzący ze styku kultur: etnicznych polskiej i niemieckiej, regionalnych: kociewskiej i kaszubskiej oraz w mniejszym stopniu wyznaniowych, katolickiej i protestanckiej” (s. 11). Od najmłodszych więc lat mógł obserwować z jednej strony znaczenie wielokulturowych korzeni oraz różnych identyfikacji dla tożsamości swoich krewnych, z drugiej – komunikację międzykulturową w mikroskali, jako jedyną możliwą ścieżkę budowania porozumienia i bliskich relacji w tak różnorodnej kulturowo rodzinie.

Każdy aktor życia społecznego (używając goffmanowskiej metafory), przystępujący do aktu komunikacji robi to zawsze jako konkretna osoba, niosąca ze sobą cały bagaż własnych doświadczeń, przemyśleń, „odziedziczonych” stereotypów, sympatii i uprzedzeń. Postrzega Innego przez pryzmat kultury, w której sam wzrastał, wartości, które sam wyznaje i wspólnoty z jaką się identyfikuje. W takich warunkach łatwo o monizm kulturowy oraz ocenę za-

uważanych różnic w kategoriach „lepszy-gorszy”. Wzajemne niezrozumienie, bezrefleksyjne powielanie wzorów zachowań wobec Innego oraz automatyczne kategoryzowanie może rodzić konflikty o przerażającej (jak nieraz pokazywała historia) skali. W dzisiejszym, płynnym świecie ciągłych zmian i mobilności ludzie są bardziej niż kiedykolwiek wystawieni na spotkanie z Innym oraz na konfrontację własnych wartości kulturowych z odmiennymi. Jednocześnie procesy globalizacyjne wymagają od nas ciągłego zacieśniania współpracy ponad podziałami i wspólnego działania na rzecz rozwoju świata i cywilizacji. Jednym słowem — musimy nauczyć się skutecznie komunikować ze sobą.

Główna myśl Sobeckiego dotycząca komunikacji międzykulturowej rozpięta jest na filarach takich pojęć jak: *kultura* – ulegająca nieustannym transformacjom, a jednocześnie nasycona symbolami i znaczeniami, *tożsamość* – szczególnie z jej identyfikacyjną częścią, *różnica* – czyli te fakty, wartości i symbole, które dzielą członków żyjących obok siebie kultur oraz *refleksyjność* – indywidualny namysł każdej jednostki nad nią samą oraz otaczającym ją światem. Komunikacja międzykulturowa jest jedną z form komunikacji społecznej, ale przebiega w trudniejszych warunkach jakimi są pogranicza. Funkcjonowanie na styku różnych kultur, tradycji i religii wymaga szczególnych kompetencji komunikacyjnych. I właśnie w tej kategorii – kategorii kompetencji społecznych – rozumie M. Sobecki komunikację międzykulturową, która jak każda umiejętność wymaga budowania, kształtowania i nieustannego rozwijania.

Aby kształtowała się umiejętność komunikacji międzykulturowej niezbędne są według Autora: wiedza, tożsamość oraz sama wola komunikowania; ta ostatnia jako wyjściowy warunek aktu komunikowania. Wiedza potoczna funkcjonująca w określonym środowisku pełna bywa stereotypów, utrwalonych błędnych przekonań czy przekazywanych z pokolenia na pokolenia „porzeka-deł”. Rzetelna, sukcesywnie zgłębiana wiedza historyczno-społeczno-kulturowa oraz dialog z przeszłością i tradycją umożliwia zrozumienie rzeczywistego źródła różnic między kulturami czy religiami, a także tego, na czym one polegają. Co więcej, często uświadamia, jak niewiele nas tak naprawdę dzieli. Jak wspomina Sobecki: „Umiejętność refleksyjnego analizowania różnic kulturowych, czyli różnic w sposobie myślenia i zachowania odmiennych zbiorowości ludzkich jest absolutnie fundamentalna” (s. 159).

Drugą ważną kwestią jest tożsamość. Aby mogła zaistnieć komunikacja międzykulturowa, jednostka musi dysponować tożsamością opartą na świadomości heterogeniczności własnych identyfikacji. Nie może to być również tożsamość obciążona kompleksami wobec Innych czy też – z drugiej strony – poczuciem wyższości. Komunikacja jest bowiem zawsze wyjściem poza wła-

sny krąg wartości, otwarciem na odmiennność, spojrzeniem na świat „oczami Innego” przy jednoczesnym zachowaniu własnej kultury. Sobecki bardzo konkretnie określa cele komunikacji międzykulturowej. Są to: po pierwsze zrozumienie odmienności, po drugie nabycie umiejętności dialogowej interakcji, po trzecie wreszcie, rozwój tożsamości grupowej przez relacje o charakterze symbiotycznym (s. 158).

Mirosław Sobecki ukazuje problem tożsamości jednostki kształtowanej w warunkach pogranicza na przykładzie sylwetek trzech wybitnych osób: Juliana Tuwima, Romualda Jakuba Wekslera-Waszkina oraz Brunona Synaka. Choć o każdej z tych postaci można by napisać osobną książkę, Autor znajduje dla nich wspólny mianownik. Tożsamość społeczno-kulturowa każdego z nich kształtowała się na bardzo wyraźnym pograniczu kulturowym i trwale – choć w różny sposób – odcisnęła swe piętno na ich życiu. Tuwim, choć urodzony w zlaicyzowanej rodzinie żydowskiej lecz czujący się Polakiem, całe życie był rozdarty między dwiema identyfikacjami. Nie uznawanie go przez ani jedno, ani drugie środowisko stanowiło dla niego nieustanne źródło cierpień. Weksler-Waszkina, ksiądz kościoła katolickiego dowiedziawszy się o swoim żydowskim pochodzeniu przekuł swoją podwójną identyfikację na rzecz pracy w imię dialogu międzykulturowego. I wreszcie socjolog Brunon Synak, u którego świadomość własnych, heterogenicznych identyfikacji oraz procesów ich kształtowania budowało spójną tożsamość. U wszystkich wymienionych postaci kluczową rolę w procesach identyfikacji odegrała najbliższa rodzina i otoczenie.

Jednym z ciekawszych wątków pracy Mirosława Sobeckiego jest stwierdzenie, że tolerancja to dopiero punkt wyjścia w relacjach między kulturami, a nie jak by się mogło potocznie wydawać – cel. Wychodząc od kategorii dystansu komunikowania się Marka Szopskiego czyli kontinuum relacji od dystansu wrogości po dystans równości, autor odrzuca trzy pierwsze poziomy (wrogość, unikanie i obojętność) uznając je za brak chęci interakcji po obu stronach. Tolerancja w wąskim rozumieniu stanowi dla niego niezwykle ważny, ale zaledwie przejściowy punkt między relacjami opartymi na agresji i nieufności, a otwartością i zaufaniem. Dalej wyznacza takie poziomy (czy też etapy do pokonania) jak: zainteresowanie odmiennością, dialog aż wreszcie symbiozę kulturową i przyjmowanie perspektywy Innego.

Recenzowana książka zawiera także obszerne spojrzenie na to, co blokuje lub uniemożliwia nawiązanie pozytywnych interakcji między kulturami. Odnosząc się do teorii unikania niepokoju i niepewności Wiliama Gudykunta Autor rozważa wpływ takich zjawisk jak: zawłaszczanie symboli, centryzm czy stereotypizacja, dzięki czemu czytelnik otrzymuje wielostronne spojrzenie na analizowany problem.

Książka M. Sobeckiego to nie tylko teoretyczne rozważania, ale również prezentacja i analiza bardzo ciekawych, obszernych i wielopoziomowych badań dotyczących kompetencji do komunikacji międzykulturowej uczniów szkół średnich i studentów województwa podlaskiego. Wychodząc od typologii (poziomów) kompetencji komunikacyjnej Williama Howella, Sobecki wyodrębnił cztery komponenty komunikacji międzykulturowej: *wiedzę* (o odmienności kulturowej), bazowe *reakcje* na odmienną kulturę (związane z akceptacją bądź odrzuceniem), *samoocenę* (dotyczącą postaw jednostek wobec odmienności kulturowej), *otwarcie* (wrażliwość na odmienną kulturę) (s. 163) i zgodnie z nimi opracowano plan czteroetapowych badań ilościowych przeprowadzonych na grupie ponad 900 młodych ludzi.

Pierwszy etap badań obejmował samoocenę badanych w zakresie ich postaw wobec odmienności kulturowej. Drugi – reakcje na obecność różnicowania kulturowego. Trzeci etap dotyczył wskaźników elementarnej wiedzy badanych w obszarze semiotycznym. Wykorzystując metodę asocjacyjną, obserwowano szybkie skojarzenia uczestników na eksponowane im symbole i atrybuty różnych kultur występujących na terenach województwa podlaskiego. W czwartym etapie badań wykorzystano skalę skonstruowaną na podstawie kontinuum etnocentryzm-etnorelatywizm zaczerpniętą z teorii Milтона Bennetta. Imponujące w swym rozmiarze oraz precyzji przygotowania badania przyniosły wiele ciekawych wniosków, z których najważniejsze pokazują, że uczniowie wykazują w prawie 40% średni poziom kompetencji do komunikacji międzykulturowej, podobna liczba (ok 35%) wykazuje niski poziom, a najmniejsza grupa – poziom wysoki. Jednak ważniejsze było dla badaczy wyodrębnienie czynników różnicujących ten poziom. Siedemdziesiąt stron analizy materiału badawczego (s. 205–276) wiedzie czytelnika przez wyjątkowo interesujące meandry ludzkiej natury. Do najciekawszych wniosków należą: zamieszkiwanie w okresie dzieciństwa miejscowości w których występowało zjawisko wielokulturowości, bycie członkiem mniejszości etnicznej czy deklarowanie postawy szacunku w stosunku do Innego (czynniki podwyższające poziom kompetencji), doświadczenia migracyjne w rodzinie czy – ku zdumieniu badaczy – wyższe wykształcenie obojga rodziców (czynniki obniżające ten poziom).

Mirosław Sobecki podkreślając wielokrotnie w swojej książce ogromne znaczenie wiedzy o własnych korzeniach konsekwentnie analizuje źródła wielokulturowości opisywanego przez siebie terenu. Już w pierwszym rozdziale prowadzi czytelników przez dzieje wschodnich rubieży Polski. A jest to fascynujący, niejednoznaczny, lecz niestety wciąż zbyt mało odkryty region, w którym od wieków stykały się i przenikały wielkie cywilizacje: bizantyjska i łańciska oraz religie: chrześcijaństwo, judaizm oraz islam. Poprzez liczne przykłady

sięgające zarówno źródeł historycznych, teologicznych, jak i dzieł sztuki Sobecki pokazuje judaistyczne korzenie tych wielkich monoteistycznych religii. Świadomość ich bliskości wcale nie jest tak powszechna jak mogłoby się wydawać. „Zaskoczenie dla wielu współczesnych chrześcijan stanowi już prosta konstatacja, że wyznawcy judaizmu, chrześcijanie i muzułmanie wierzą nie tylko w jednego, ale w tego samego Boga” (s. 25). W tym niezwykle bogatym materiale i licznych egzemplifikacjach autor przedstawia poszczególne elementy mozaiki kulturowej Podlasia: Chrześcijan, Żydów, Tatarów, podlaskich Protestantów, Unitów, Polaków, Białorusinów, a także ich losy, wzajemne relacje, przełomowe momenty aż po sytuację obecną.

Struktura tekstu jako całości układa się w trzy proporcjonalne części. Pierwsza zawiera wyżej opisane historyczne przedstawienie wspólnych korzeni wielokulturowego terenu Podlasia, dodatkowo wzbogacone licznymi ilustracjami, reprodukcjami, grafikami oraz zdjęciami. Druga część to rama teoretyczna oraz autorska koncepcja komunikacji międzykulturowej. W logicznie i konsekwentnie prowadzonym wywodzie, Sobecki precyzyjnie określa problematykę zagadnienia, definicje oraz odniesienia do literatury naukowej. Wyłania się w tym miejscu jego własne i nowatorskie spojrzenie na strukturę, genezę oraz znaczenie komunikacji międzykulturowej. W tej bardzo harmonijnie budowanej pracy, pewien niepokój w pierwszej chwili wywołuje niezwykle krótki, bo zaledwie siedmiostronicowy rozdział czwarty mówiący o *komunikacji międzykulturowej w pedagogice w warunkach pogranicza terytorialnego*, sprawiający wrażenie jakby zbyt szybko się skończył. Jednak po głębszym zastanowieniu można zrozumieć Autora i jego decyzję. Jest to zagadnienie zbyt ważne, aby było tylko „doklejone” do któregośkolwiek z pozostałych rozdziałów, ale jest jednocześnie mało zbadane. Rozdział ten więc zdaje się być wręcz „wskazaniem palcem” luki w nauce, zachętą do działania także dla czytelnika. Trzecia część książki to metodologia badań oraz analiza zebranego materiału badawczego. Całość dzieła kończą *konkluzje* w których autor przedstawia zadania jakie stoją przed pedagogami i szkołą w kontekście kształtowania kompetencji komunikacji międzykulturowej nowych pokoleń, a także imponująca w swoich rozmiarach bibliografia.

Książka Mirosława Sobeckiego w bardzo ciekawy sposób łączy w sobie metody zarówno ilościowe, jak i jakościowe. Mamy w niej bowiem zarówno rzetelne badania ilościowe jak i wątki autobiograficzne i elementy analizy przypadków. Dzięki tej triangulacji metod otrzymujemy wielostronnie i wielopoziomowo naświetloną istotę komunikacji międzykulturowej zarówno w wymiarze indywidualnego życia jak i światowego zadania. Autor wielokrotnie podkreśla w tekście swoje mocne ugruntowanie w konkretnym, wąskim obszarze geogra-

ficznym oraz nieprzekładalność wyników swoich badań na inne regiony. Jednakże wartość jego koncepcji rozumienia komunikacji międzykulturowej jako kompetencji społecznej wraz ze wszystkimi opisanymi uwarunkowaniami, mechanizmami działania oraz znaczeniem ma charakter uniwersalny.

Książka wpisuje się w zataczającą coraz szersze kręgi dyskusję o kulturze i relacjach ludzi we współczesnym zmieniającym się świecie. Bogactwo przykładów zarówno z historii i życia podlaskiego pogranicza polsko-litewsko-białorusko-ukraińskiego, a także z ostatnich wydarzeń z Europy i Świata przewijające się przez całość pracy (nie tylko w rozdziale historycznym) pokazuje, jak bardzo aktualnym i uniwersalnym zagadnieniem zajmuje się Mirosław Sobecki.

Katarzyna Odyniec, Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie

Sprawozdanie
z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej
„Książka w życiu człowieka – w poszukiwaniu (u)traconej wartości
Perspektywa pedagogiki społecznej”
Wydział Studiów Edukacyjnych UAM, Poznań, 23 listopada 2016 r.

W dniu 23 listopada 2016 roku na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu odbyła się Ogólnopolska Konferencja Naukowa zatytułowana „Książka w życiu człowieka – w poszukiwaniu (u)traconej wartości. Perspektywa pedagogiki społecznej”. Organizatorem spotkania był Zakład Pedagogiki Społecznej na Wydziale Studiów Edukacyjnych. Podczas konferencji poruszane zostały kwestie czytelnictwa w historycznym wymiarze, rolach (poznawczej, społecznej i wychowawczej) książki oraz jej znaczeniu w różnych fazach życia człowieka, a także kulturowego odczytywania znaczeń. To tylko niektóre z poruszanych obszarów, które stanowią odpowiedź na przeobrażenia kultury czytelnictwa. Konferencja przebiegała pod patronatem Pani Dziekan Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Agnieszki Cybal-Michalskiej oraz Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego. Ponadto przy aktywnościach organizacyjnych uczestniczyli członkowie Studenckiego Koła Naukowego Pracy Socjalnej „Liczy się człowiek” działającego przy Zakładzie Pedagogiki Społecznej i Zakładzie Badań Środowisk Wychowawczych.

Aktualność problemów związanych z kwestiami czytelnictwa oraz ogólnopolski charakter konferencji, stanowił o dużym zainteresowaniu wielu przybyłych specjalistów z ponad dziesięciu ośrodków naukowych w Polsce. Aranżacja przestrzeni umożliwiającej wymianę doświadczeń teoretycznych, jak i praktycznych sprzyjała aktywnej debacie, a także pokonferencyjnej pracy zbiorowej.

Konferencja podzielona została na dwie części – pierwsza z nich, plenarna charakteryzowała się uniwersalnym i całościowym określeniem zakresu ob-

rad. Natomiast druga część podzielona na dwie równoległe sekcje tematyczne odzwierciedlające kolejno: społeczną, wychowawczą i poznawczą rolę książki – odczytywanie jej znaczeń oraz książka jako inspiracja – obcowanie z testem jako wartość, stanowiły praktyczne ukierunkowanie rozważań.

Kierownik Zakładu Pedagogiki Społecznej na Wydziale Studiów Edukacyjnych Katarzyna Segiet powitała reprezentantów Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, Agnieszkę Cybal-Michalską oraz Mirosława Sobeckiego. Następnie, dziękując za przyjęcie zaproszenia, rzywitała przybyłych gości. Uroczystego otwarcia konferencji wraz z podkreśleniem ważkości rozważań na polu przemian czytelnictwa dokonała Agnieszka Cybal-Michalska, Dziekan Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Wprowadzenia do podejmowanych zagadnień na gruncie pedagogiki społecznej wraz z wykładem inauguracyjnym pt. „Społeczno-edukacyjna funkcja wychowania posłannictwem pedagogiki społecznej” dokonała Kierownik Zakładu Pedagogiki Społecznej Katarzyna Segiet. Swą narrację poświęciła pedagogice społecznej, której nieodłącznym elementem jest środowisko wychowania, a w istocie budowanie warunków nieskrępowanego rozwoju i twórczości człowieka, czyli sfery kulturalnej. Punktem odniesienia w podjętym referacie są działania Heleny Radlińskiej, które koncentrowały się wokół oświaty będącej polem oddziaływań wychowawczych. Kolejne wystąpienie wygłosiła Dziekan Wydziału Studiów Edukacyjnych Agnieszka Cybal-Michalska, która ukazała książkę jako ważki wytwór kulturowy, odwołujący się do refleksji wokół świata natury i kultury. Przedstawicielem Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Instytutu Pedagogiki i Psychologii była Bożena Matyjas, która w swym przemówieniu ukazywała dziecko funkcjonujące w przestrzeni teorii i praktyki pedagogicznej Janusza Korczaka, zwracając szczególną na dzieciństwo aktywne kulturalnie. Mirosław Sobecki, członek Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego oraz reprezentant Uniwersytetu w Białymstoku ukazywał rolę książki w kształtowaniu tożsamości kulturowej z perspektywie edukacji międzykulturowej. Kolejne wystąpienie zostało wygłoszone przez następną przedstawicielkę Uniwersytetu w Białymstoku – Wioletę Danielewicz. Referat ten koncertował się na przemianach zachodzących w sferze współczesnego czytelnictwa i czytelnika. XXI w. charakteryzuje się wysokim dynamizmem w sferze kulturowej, a więc i współczesny czytelnik wymaga ponownego zdefiniowania. Kolejna prelegentka – Kinga Kuszak – wskazywała na różne formy literatury dla najmłodszych, ich trudnościach słownych i „łamańcach” językowych, podając poszczególne utwory poetyckie analizie słownej. Małgorzata Cywińska w swym wystąpieniu ukazywała baśń oraz jej terapeutyczne wymiary, które są kluczowym elementem w procesie poznawania świata przez dziecko. Refe-

rat podejmujący problemy towarzyszące istnieniu tabu w literaturze dziecięcej i jego przezwyciężanie, przedstawiła Hanna Krauze-Sikorska. Autorka podkreśla znaczenie literatury podejmującej tematy trudne dla dzieci, wskazuje na funkcje terapeutyczne owej pracy z taką książką. Natomiast Eva Zamoj-ska w referacie zatytułowanym „Czytające dzieci, wywiady z dziećmi w wieku szkolnym” przedstawiła wyniki badań własnych odnoszących się do kultury czytelnictwa wśród dzieci uczęszczających do szkół podstawowych. Beata A. Orłowska, przedstawicielka Akademii im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim przedstawiła książkę łemkowską jako wartość która zasługuje na szczególną uwagę w perspektywie zatracania kultury łemkowskiej. Książka, w owej zatraconej na przestrzeni lat kulturze, jest narzędziem do wspierania jakże cennej transmisji kulturowej. Ostatni referat w pierwszej części plenarnej wygłoszony przez Małgorzatę Kabat podejmuje kwestie formy e-podręcznika jako formy współczesnego nauczania. Prelegentka analizując drogę tekstu na przestrzeni lat zwraca uwagę na przeobrażenia jemu towarzyszące.

Po zakończeniu obrad w pierwszej części, pogńębione rozważania przeniosły się do dwóch sekcji. Pierwsza z nich w której rolę moderatora pełniła Kamila Słupska, koncentrowała się wokół społecznej, wychowawczej i poznawczej roli książki oraz odczytywaniu jej znaczeń. Obecność literatury w życiu człowieka odzwierciedla się w wieloaspektowym uczestnictwie, w ten sposób prelegenci owej sekcji poruszali zagadnienia dotyczące wielu z nich. W tej części miało miejsce siedem referatów, a mówcy reprezentowali następujące kręgi naukowe: z Uniwersytetu Wrocławskiego, Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych – Małgorzata Siemień przedstawiła osobistą drogę obcowania z książką, która stanowiła przyczynek do rozmowy o ważkości literatury na przykładnie Dnia biblioterapii. Bowiem Polskie Towarzystwo Biblioterapeutyczne zainicjowało we Wrocławiu przedsięwzięcie umożliwiające wymianę książek ważnych dla czytelnika. Następną prelegentką z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Wydział Studiów Edukacyjnych to Ewa Kasperek-Golimowska, która w swym wystąpieniu zauważa zagrożenia związane z korzystaniem z Internetu, który staje się jedynym źródłem wiedzy o zdrowiu. Referat w świetle podejmowanych rozważań odpowiadał na pytanie – Jak promować zdrowie i edukować przy udziale książek? Kolejny referat Konrada Nowaka-Kluczyńskiego z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Wydział Studiów Edukacyjnych ukazywał szeroki wachlarz modeli współczesnej rodziny w wybranych książkach dla dzieci. Prezentowane propozycje odwoływały się do modeli alternatywnych w opozycji do rodziny tradycyjnej. Następną prelegentką, Paulina Głowacka zaprezentowała referat w którym zostały ukazane zmiany socjalizacyjne w literaturze dziecięcej. Przykłady owych propozycji książkowych

adresowanych do małych dzieci poruszały zmiany zachodzące we współczesnej rodzinie oraz postrzeganiu ról społecznych kobiet i mężczyzn, a także tolerancji. Przykłady bajek dla dzieci są niekiedy odzwierciedleniem zmian, z drugiej zaś strony inicjują adaptacje. Kolejny referat Kamili Słupskiej z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Wydział Studiów Edukacyjnych akcentował, iż czytelnictwo jest jedną z form partycypacji w kulturze. Prelegentka odniosła się m.in. do jego kondycji oraz dokonała charakterystyki wybranych typologii czytelników. W swym wystąpieniach niejednokrotnie przywoływała poglądy Heleny Radlińskiej, związane z procesem czytania i znaczenia książki w życiu człowieka. Z Uniwersytetu im. Jana Kochanowskiego w Kielcach, Instytut Pedagogiki i psychologii referat wygłosiła Paulina Forma, która przedstawiła badania własne dotyczące środowiska rodziny wielodzietnej jako miejsca rozwoju zainteresowań czytelniczych dzieci i młodzieży. Mówczyni wskazywała na kwestie rozwijania sfery kulturalnej dzieci, a także zamierzenia dużej rodziny w celu wzbogacania życia dzieci poprzez kontakt z literaturą. Kolejna prelegentka to Katarzyna Zimnoch z Uniwersytetu w Białymstoku, która poprzez analizę polskich przysłów ukazała potoczne wyobrażenia na temat książki oraz jej istnienia i funkcjonowania. Następny referat wygłosiła Barbara Góra z Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, który odnosił się do ukazania listów jako nieutraconej przestrzeni literackiej i pedagogicznej. Każdy list niesie ze sobą niepowtarzalne losy i niezwykle trudne sytuacje graniczne bohaterów. Następne wystąpienie Alicji Sobańskiej charakteryzowało zmieniający się model funkcjonowania bibliotek, które z instytucji gromadzących trudno dostępne książki drukowane stają się mediatekami, a także miejscami do kultywowania szeroko pojętej kultury.

Tematyka drugiej sekcji poświęcona została książce jako inspiracji – obcowanie z tekstem jako wartością. Książka przedstawiona została w wielu środowiskach, umacniających jej ważkość. Podczas przybliżania zmieniającego się znaczenia książki prelegenci podejmowali kwestie ważkości zasięgu wpływów książki w wielu wymiarach życia społecznego. Moderatorem tego bloku tematycznego była dr Astrid Tokaj. Obrady wzbogacone zostały poprzez aktywne uczestnictwo osób reprezentujących następujące środowiska dydaktyczno-naukowe: Zespół Szkół Społecznych nr 1 oraz Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Studiów Edukacyjnych reprezentowane były przez Małgorzatę Śwędrowską, która ukazała koncepcję czytania wrażeniowego jako aktywność paraliteracką, łączącą przeżywanie tekstu literackiego z ekspresją ruchową. Ten innowacyjny sposób odczuwania tekstu cechuje się odmiennym charakterem niż dotychczas. Kolejny referat Katarzyny Pardej z Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Wydział Na-

uk Pedagogicznych, odnosił się do poszukiwań wartości pracy. Na wstępie zaprezentowane zostały postawy Polaków wobec pracy na przestrzeni lat, które ukształtowane zostały poprzez lektury szkolne, kształtujące młodego człowieka. Obecność książki podczas wczesnych doświadczeń związanych z pracą zdaje się być nieunikniona i nader ważna. Następną prelegentką z Uniwersytetu Warszawskiego, Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii – Magdalena Paul przedstawiła najważniejsze kwestie związane z zagadnieniami e-książki i e-czytania poruszonymi przez media w konfrontacji ze społecznym obrazem tych pojęć. W wystąpieniu prezentowana była istota e-czytania i e-książki, ich rozbieżność z tradycyjnym tekstem drukowanym, a analiza porównawcza dążyła do wyłonienia wspólnych przestrzeni łączących oba zagadnienia. Ewa Włodarczyk z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Studiów Edukacyjnych w swoim referacie ukazała książkę jako narzędzie konfrontacji kobiet z własnym uzależnieniem od alkoholu. Poprzez docieranie do pozycji z literatury nie tylko naukowej, ale i beletrystycznej osób uzależnionych może nastąpić inicjacja procesu leczenia czytelniczek. Prelegentka przedstawiając rolę swoistego obcowania z książką porównała ją do funkcji pełnionych przez grupy samopomocowe. Następnie głos zabrała Joanna Sikorska z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Studiów Edukacyjnych, która w referacie zatytułowanym „Słowo – obraz – gest. Sztuka opowiadania o człowieku i społeczeństwie we współczesnej japońskiej mandze” odwołuje się do historycznej drogi japońskiej mangi oraz ukazania niosącej ze sobą wartości. Następnym mówcą, Tomasz Herman z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Studiów Edukacyjnych przedstawił znaczenie książki w pracy z dzieckiem niedostosowanym społecznie, podkreślając jej ważkość i nieodłączność w procesie wychowawczym. Dwa ostatnie referaty dotyczą starości, tej już przeżywanej i tej, która będzie przeżywana, odnoszą się także do książki ukazując jej podwójne znaczenie, jako towarzyszącej seniorowi oraz wprowadzającej w ostatnią fazę życia. Jolanta Twardowska-Rajewska z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Studiów Edukacyjnych w referacie ukazuje rolę książki w okresie starości. Ostatni w tej sekcji obrad referat wygłosiła Astrid Tokaj z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Studiów Edukacyjnych. zwróciła uwagę słuchaczy na literaturę piękną, poradniczą, która to odnosząc się do starości zachęca do refleksji nad okresem późnej dorosłości. Prelegentka ustosunkowała się do swoich doświadczeń naukowo – dydaktycznych i przywołała opinie studentów na temat przeczytanych pozycji. Obcowanie młodego człowieka z ową literaturą pozostawia go z wieloaspektową refleksją i pozwala na otwarcie się na ludzi starszych.

Podsumowując przebieg konferencji, należy zwrócić uwagę na różnorodność podejmowanych tematów ukazujących wartość książki w życiu człowieka. Formuła konferencji okazała się zajmująca, bowiem treści uznano za użyteczne zarówno w teoretycznym wymiarze, jak i praktycznym. Niezwykle inspirowane wystąpienia stanowią punkt wyjściowy do dalszych rozważań na tym polu dociekań, a dla pracowników Zakładu Pedagogiki Społecznej zachętę do dalszego tworzenia przestrzeni wymiany doświadczeń. Bowiem jak wskazuje Helena Radlińska, książka to „ochocza przenosicielka wartości, [która] dzieląc się swą treścią, wzbogaca innych bez zatury siebie”.

Paulina Głowacka, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu